መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ለመዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡ነ/ዓ

የፍ/ብ/ይ/መ/ቁ. 29343

ሚያዝያ 7 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

መስፍን ዕቁበዮናስ

ሒሩት መለሠ

ታፈሰ ይርጋ

መድህን ኪሮስ

አመልካች፡- 1. ወ/ሮ አምሳለ ተፈራ
2. ወ/ት ሌንሳ ኢላላ } ጠበቃ ተስፋዬ ዘውዴ ቀረቡ

ተጠሪ ፡- ወ/ት አበባ አድማሱ ጠበቃ ጥጋቡ ጌጤ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለከተው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

<u>ፍ ር ድ</u>

ይህ ጉዳይ የተጀመረው በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ሲሆን የአሁን አመልካቾች በተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ 1ኛ ከሳሽና ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ በጋብቻ ሥርዓት ግዴታ ውስጥ እያሉ 2ኛዋን ከሳሽ ወልደዋል፡፡ ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ የካቲት 29 ቀን 1995 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ ሲሆን ተከሳሽ የሟች ልጅ ናቸው፡፡ ሟች እና 1ኛ ከሳሽ ታህሣሥ 18 ቀን 1962 ዓ.ም በአዲስ አበባ ከተማ ተጋብተው በቂርቆስ ክ/ከተማ ቀበሌ 09 ቁጥር 836 በሆነ መኖሪያ ቤት እየኖሩ በካርታ ቁጥር 31619 አቶ አክሊሉ አጥላባቸው ከተባሉ ግለሰብ የገዙትን መኖሪያ ቤት እያከራዩ ለትዳር ጥቅም አውለዋል፡፡ የከተማ ቦታና ትርፍ ቤት ለመንግስት ያደረገው አዋጅ ቁጥር 47/67 ሲታወጅ ባልና ሚስቱ ተነጋግረው ለዚህ ክስ ምክንያት የሆነውን በቂርቆስ ክ/ከተማ ቀበሌ 09 ቁጥር 836 የሆነውን ቤት በጋራ ሀብትነት መርጠው የኪራይ ገቢ ይሰበስቡበት የነበረውን ከላይ የተገለፀውን መኖሪያ ቤት በትርፍነት ለመንግሥት አስረክበዋል፡፡

የ1ኛዋ ከሳሽ እና የሟች የጋራ ሀብት የሆነውን እንዲሁም የ2ኛዋ ከሳሽ የውርስ ድርሻ የተቋቋመበትን መኖሪያ ቤት ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ በሞት ከተለዩበት ከየካቲት 29 ቀን 1995 ዓ ተከሳሽዋ በይዞታቸው ሥር አድርገው በወከሏቸው ግለሰቦች አማካ... ...ራዩ በኪራዩ ገቢ እስካሁን በብቸኝነት ይጠቀሙበታል፡፡ ይሄው ቤት በአነስተኛው በወር ብር 3.500 ሊከራይ የሚችል ሲሆን ሟች ሕይወታቸው ካለፈበት ጊዜ ጀምሮ ክስ እስከቀረበበት ጊዜ ድረስ በብቸኝነት በመሰብሰብ ያለአግባብ የበለፀጉ ስለሆነ የ2 ዓመት ከ5 ወር ገቢው ብር 101.500 /አንድ መቶ አንድ ሺህ አምስት መቶ/ ስለሚሆን የ1ኛ ከሳሽ ድርሻ ብር 50.750 የ2ኛ ከሳሽ ብር 25.375 ተከሳሽ እንዲከፍሉና ቤቱም በሐራጅ ተሸጦ እንድንከፋፈል ይወሰንልን በማለት ጠይቀዋል፡፡

የከሳሾች ክስና ማስረጃ ለተከሳሽ ደርሶ በሰጡት መልስ 1ኛ ከሳሽ ከሟች ጋር በጋብቻ ተቆራኝተው በነበረ ጊዜ በካርታ ቁጥር 31619 የተመዘገበውን ቤት ከአቶ አክሊሉ አጥላባቸው ገዝተው ለጋብቻ ጥቅም ሲያውሉት እንደነበር ያቀረቡት ከሀቅ ያፈነገጠ ነው፡፡ የተጠቀሰው ቦታና ቤት አቶ ኢላላ ኢብሳና አቶ ለማ ኢብሳ በጋር ገዝተውት የነበረ ሲሆን አቶ ኢላላ ኢብሳ በመሬቱና በቤቱ ላይ በግላቸው ሙሉ መብት አልነበራቸውም፡፡ ቤቱ በጋራ ሐብትነት ተመርጦ ነው በማለት ከሳሾች በክሳቸው የጠቀሱትም ሐሰት ነው፡፡ ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ ለመንግስት ያስረከቡትን ቤት ከአቶ ለማ ኢብሳ ጋር የጋራ ስለነበር የግሌ ነው ብሎ ለመምረጥ የሚያስችል መብት ስላልነበራቸው ቤትና መሬቱን ከማስረከብ በስተቀር ምንም ማድረግ የማይችሉ ስለነበርና ቤቱም ተከፍሎ ባላለቀ የባንክ ብድር ዕዳ ተይዞ የነበረ በመሆኑ በእነዚህ ምክንያቶች ቤትና ቦታውን መንግሥት በትርፍነት ወረሰው እንጂ ባልና ሚስቱ መክረው አላስረከቡትም፡፡

በቂርቆስ ክፍለ ከተማ ቀበሌ 09 የሚገኘውና መለያ ቁጥሩ 836 የሆነው መኖሪያ ቤት ሟች እና 1ኛ ከሳሽ ጋብቻ ከፈፀሙበት ታህሣሥ 18 ቀን 1962 ዓ.ም በፊት በ1957 ዓ.ም የተሠራና በጋብቻ ወቅትም የጋራ እንዲሆን የፈቀዱበት ውል የሌለ ስለሆነ የሟች የአቶ ኢላላ ኢብሳ የግል ንብረት ነው፡፡

አቶ ለማ ኢብሳ ለረጅም ዘመን የሟች ወኪል በመሆን ንብረታቸውን ያስተዳድርላቸው የነበረ ሲሆን ማ 225 ተከሳሽ አሜሪካን አገር እኖር ስለነበር የሟችን ቤት እኔ አልተረከብኩም፤ አላከራየሁም፡፡ አቶ ለማ ኢብሳን የወከልኩት ለወደፊቱ በውርስም ሆነ በሌላ ምክንያት ለማገኘው ንብረት ወኪል እንዲሆነኝ እንጂ የሟችን ቤት እንዲያስተዳድርልኝ አልወከልኩም በማለት ሙሉ መልስ በመስጠት ተከራክረዋል፡፡

የግራ ቀኙ ክርክር በዚህ መልኩ የቀረበለትም የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ክሱን ከሰማ በኋላ የክርክሩ መሠረት የሆነው ቤት የሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና የ1ኛ ከሳሽ የጋራ ሐብት ነው ወይንስ አይደለም?

ተከሳሽ ይህንኑ ለክሱ ምክንያት የሆነውን ቤት በወኪላቸው አማካይነት ይዘውታል ወይ? ቤቱን በተመለከተ የተጠየቀውን ገንዘብ ተከሳሽ ለመክፈል ይገደዳሉን? የሚሉትን ጭብጦች መሥርቶ ጉዳዩን መርምሯል፡፡

በዚህም መሠረት የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ በቂርቆስ ክ/ከተማ ቀበሌ 09 ክልል የሚገኘው የመ/ቁጥር 836 የሆነው ቤት ሟችና 1ኛ ከሳሽ ከመጋባታቸው በፊት በ1957 ዓ.ም የተሠራና በሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ ስም የተመዘገበ ስለመሆኑ በተከሳሽ በኩል ማስረጃ የቀረበ ከመሆኑም በላይ ከሳሾችም በክርክር ወቅት ይህንን ያላስተባበሉ ሲሆን ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና 1ኛ ከሳሽ ይህን ከጋብቻ በፊት የተሠራውን ቤት የጋራ የጋብቻ ንብረት ያደረጉበት የጋብቻ የውል ሰነድ የለም፡፡

1ኛ ከሳሽ ክስ የቀረበበት ቤት የጋራ ንብረት ነው በማለት ያቀረቡት ሌላ የመከላከያ ነጥብ ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና 1ኛ ከሳሽ በጋብቻቸው ወቅት ያፈሩትን በካርታ ቁጥር 31619 የሚታወቀው ቤት በአዋጅ ቁጥር 47/67 አንቀጽ 11/1/ መሠረት ለመንግስት አስወርሰው /አስረክበው/ ለአሁኑ ክርክር መሠረት የሆነውን ቤት በስምምነት መርጠው ያስቀሩት ቤቱ በአዋጁ መሠረት የጋራ ንብረት ሆኗል የሚል ነው፡፡ ነገር ግን የአዋጁ ድንጋጌ ሲታይ ቤተሰብ ወይንም ግለሰብ አንድ ቤት እንደሚፈቀድለት እንጂ ይህ አንድ ቤት ከንብረት ሕግ አንፃር የማን ንብረት ነው የሚለውን አይመልስም፡፡ በአጠቃላይ ከሳሽ ቤቱን በስምምነት መርጠን ይበሉ እንጂ የግል ንብረት የሆነውን የጋራ ንብረት ለማድረግ በሕግ ተቀባይነት ያለው ማስረጃ በማቅረብ ያላስረዱ ስለሆነ 1ኛ ከሳሽ ቤቱ የጋራ ንብረት ነው በማለት ያቀረቡት ክስ ተቀባይነት የለውም ብሏል፡፡

የኪራይ ክፍያን አስመልክቶ በክስ የተጠየቀውን በተመለከተም ተከሳሽ አከራይተው ሲጠቀሙ የነበረ ስለመሆኑ በማስረጃ ያልተረጋገጠ ስለሆነ ጥያቄው በአግባቡ አልቀረበም በማለት ሳይቀበለው ቀርቷል፡፡

በመጨረሻም 2ኛ ከሳሽ በቤቱ ላይ የውርስ ድርሻ ያላቸው መሆኑ ስለተረጋገጠ 2ኛ ከሳሽና ተከሳሽ የሚስማሙ ከሆነ ቤቱ ተገምቶ አንዱ ለሌላው የግምቱን ግማሽ በመክፈል ቤቱን እንዲያስቀረው በዚህ መልኩ ስምምነት ካልተገኘ ቤቱ ተገምቶ በሐራጅ ተሸጦ የሽያጩን ውጤት ገንዘብ እኩል እኩል እንዲካፈሉ በማለት ውሣኔ ሰጥቷል፡፡

ከሳሾች በዚህ ውሣኔ ቅሬታ አድሮባቸው የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም በበኩሉ ግራ ቀኙን አከራክሮ የሥር ፍ/ቤት ውሣኔ ጉድለት የሌለው ነው በማለት በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ/ 348/1/ መሠረት አጽንቶታል፡፡

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህንኑ በመቃወም ሲሆን ይህ ችሎትም አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ግራ ቀኙን አከራክሯል፡፡

ምላሽ ማግኘት የሚገባውም የጉዳዩ ጭብጥ በቂርቆስ ክ/ከተማ ቀበሌ 08 ክልል የሚገኘውና ቁጥር 836 የሆነው ቤት የ1ኛ አመልካችና የሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ የጋራ ሀብት ነው ወይንስ አይደለም? የሚለው በመሆኑ ይህንኑ ጭብጥ በመያዝ አቤቱታው ተመርምሯል፡፡

ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና 1ኛ አመልካች የተጋቡት ታህሳስ 18 ቀን 1962 ዓ.ም ሲሆን ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ቤት ደግሞ ሁለቱ ከመጋባታቸው በፊት በ1957 ዓ.ም በሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ የተሠራ ስለመሆኑ ግራ ቀኙን አላከራከረም፡፡

አመልካቾች አጥብቀው የሚከራከሩት ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና 1ኛ አመልካች በጋብቻ ተሳስረው እ ቁጥር 31619 በአቶ አክሊሉ አጥላባቸው ስም የተመዘገበውን ዘተው አከራይተው ሲጠቀሙ ቆይተው የከተማ ቦታና ትርፍ ቤትን የመንግሥት ሀብት የሚያደርገው አዋጅ ቁጥር 47/67 ሲታወጅ ይህንኑ በጋብቻ ጊዜ የገዙትን ቤት በትርፍነት ለመንግስት አስረክበዋል፡፡ በሌላ በኩልም ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ ከጋብቻ በፊት የነበራቸውን ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ቤት በባንክ ብድር ተሠርቶ የነበረ ስለሆነ ብድሩ በጋብቻ ጊዜ ተከፍሎ የተጠናቀቀ ከመሆኑም በላይ ባልና ሚስቱ በአዋጅ ቁጥር 47/67 አንቀጽ 11/1/ መሠረት እንደ አንድ ቤተሰብ መቆጠር እንዳለባቸው ሕጉ ስለሚያስገድድ ምርጫቸው መሆኑን አሳውቀው መንግስት በትርፍነት እንዳይወርሰው በማድረግ የጋራ ሀብት አድርገውታል በማለት ነው፡፡

ተጠሪም በበኩላቸው በካርታ ቁጥር 31619 የተመዘገበውን ቤት 1ኛ አመልካችና ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ ስለመግዛታቸው የሚያረጋግጥ ማስረጃ ካለማቅረባቸውም በላይ ቤቱን ከአቶ አክሊሉ አጥላባቸው ላይ ታህሳስ 16 ቀን 1965 ዓ.ም በተደረገ ውል የገዙት ሟች አቶ ኢላላ ኢበሳና አቶ ለማ ኢብሳ ናቸው፡፡ ከአቶ አክሊሉ አጥላባቸው ላይ የተገዛው ቤት በአንድ በኩል የ1ኛ አመልካችና የአቶ ኢላላ ኢብሳ በሌላ በኩል የአቶ ለማ ኢብሳ ንብረት የነበረ ሲሆን ይህን ቤት በትርፍነት ለመንግስት አስረክበዋል ቢባል እንኳ በሟች አቶ ኢላላ ኢብሳ ስም የተመዘገበውንና ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ቤት ግን የጋራ ንብረት ስለመደረጉ በአመልካቾች ማስረጃ አልተረጋገጠም በማለት ተከራክረዋል፡፡

በካርታ ቁጥር 31619 የተመዘገበው ቤት ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና 1ኛ አመልካች በጋብቻ ተሳስረው በነበረ ጊዜ የተገዛ ስለመሆኑ ተጠሪ አምነው ነገር ግን የተገዛው 1ኛ አመልካች ከሟች ባለቤታቸው ጋር በመሆን ሳይሆን ሟች አቶ ኢላላ ኢብሳና አቶ ለማ ኢብሳ የገዙት ነው በማለት ክርክር ቢያቀርቡም የከተማ ቦታና ትርፍ ቤትን የመንግስት ሀብት ለማድረግ በወጣው አዋጅ ቁጥር 47/6 ት ይህንኑ ቤት ለመንግስት በትርፍነት ያስረከቡት 1ኛ አመል ች ባለቤታቸው እንደነበሩ በአስረጂነት የቀረበው የመረካከቢያ ቅጽ የሚያረጋግጥ ከመሆኑም በላይ ቤቱን በትርፍነት ያስረከቡት ሟች ብቻ ናቸው ቢባል እንኳን ይህ ሁኔታ የአቶ ለማ ኢብሳን የጋራ ባለሀብትነት ሊያረጋግጥ የማይችል በመሆኑ ይህ ችሎት በካርታ ቁጥር 31619 የተመዘገበው የ1ኛ አመልካችና የሟች ባለቤታቸው የነበረ መሆኑን ለማረጋገጥ ችሏል፡፡

በሌላ በኩልም አንድ ሰው ወይንም አንድ ቤተሰብ ከአንድ መኖሪያ ቤት በላይ በባለቤትነት መያዝ እንደማይችል በተጠቀሰው አዋጅ ቁጥር 47/67 አንቀጽ 11/1/ ላይ የተመለከተ ሲሆን ይህ አዋጅ በወጣበት ጊዜ 1ኛ አመልካችና ሟች ባለቤታቸው አቶ ኢላላ ኢብሳ በጋብቻ ተሳስረው ይኖሩ የነበረ እንደመሆኑ መጠን ከአዋጁ አኳያ እንደ አንድ ቤተሰብ መቆጠራቸው ስለማይቀር በጋብቻ ጊዜ ካፈሩት ቤትና ከጋብቻ በፊት ከተሠራውና የሟች የግል ንብረት ከነበረው ቤት መካከል አንዱን መርጠው በትርፍነት ለመንግሥት ማስረከብ ግድ ስለሚሆን በዚሁ መሠረት በጋብቻ ጊዜ ያፈሩትን ቤት መርጠው ማስረከባቸው ሌላውን በሟች ስም ተመዝግቦ የሚገኘውንና ለዚህ ክርክር ምክንያት የሆነውን ቤት የጋራ ማድረጋቸውን እንደሚያስገነዝብ መረዳት አያዳግትም፡፡

በእርግጥ የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በፍርዱ ላይ እንዳሰፈረው ከተጋቢዎች መሀል አንዱ የግሉ የሆነውን ቤት የጋብቻው የጋራ ንብረት ማድረግ ቢፈልግ በቀድሞውም ሆነ በአዲሱ የቤተሰብ ሕግ መሠረት የዚህ ዓይነት ስምምነት ወይንም የጋብቻ ውል ሊኖር እንደሚገባ መደንገጉን